

Hans Ebbing

KRIGEN, NATO OG VENSTRESIDA

Krigen splitter venstresida

NATO og atomvåpen

Kritikken av NATO og kampen mot atomvåpen har alltid vært to sider av samme sak og er utgangspunktet for fredsbevegelsen i Norge etter 1949.

Etter Den andre verdenskrig la vestmaktene til grunn at Sovjetunionen var sterkest i konvensjonell krigføring. USA utviklet da en doktrine om at ethvert sovjetisk angrep med konvensjonelle våpen ville bli gjengjeldt med atomvåpen under US-kommando. Den ble dermed gjeldende også for NATO. Problemet var at Sovjetunionen snart fikk tilnærmet likeverdige atomvåpen og evne til gjengjeldelse. NATO supplerte da førsteslagsdoktrinen med en doktrine om andreslagsevne. Dersom USA/NATO skulle bli utsatt for et førsteslag, ville USA kunne slå tilbake med samme mynt. Bare med en andreslagsevne kunne USA/NATO være sikret mot et forkjøpsangrep. Dermed var det skapt en opprustningsspiral med en gjensidig garantert evne til ødeleggelse – «mutually assured destruction», MAD.

Under Sovjetunionens siste leder Mikahil Gorbatsjov ble det satt i gang forhandlinger for å komme ut av denne onde sirkelen av *terrorbalanse* ved å fjerne alle landbaserte mellom- og kortdistanseraketter med a-våpen med kort varslingsstid i tilfelle falsk alarm, Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty, (INF-avtalen). Men etter at Sovjetunionen forsvant og USA fra midten av 1990-tallet la en strategi for å forhindre at det noen gang kunne oppstå en konkurrerende stormakt med base i den tidligere sovjetstatens territorium,¹ har slike forhandlinger, nå med Russland som motpart, fått alvorlige tilbakeslag. I juni 2002 trakk USA seg ensidig fra avtalen fra 1972 om begrensning av anti-rakettsystemer, ABM-avtalen (anti-ballistic missile). 1. februar 2019 kunngjorde USA at de trakk seg også fra INF-avtalen med beskyldninger om at Russland hadde brutt den. Dagen etter svarte Russland med kunngjøring om det samme.

Motstanden mot atomvåpen og NATO-medlemskap i 1949 var grunnlaget for dannelsen av en politisk venstreopposisjon i Norge, først med en internt i Arbeiderpartiet, opprettelsen av ukeavisa Orientering (1952) og stiftelsen av Sosialistisk Folkeparti (SF) i 1961, videreført ved Sosialistisk Venstreparti 1975. Da Sovjetunionen ble oppløst og den kalde krigen offisielt avviklet, ble SVs engasjement i freds- og sikkerhetspolitikk svekket. SVs ledere, Erik Solheim (1987-97) og Kristin Halvorsen (1997-2013), ble stadig mer NATO-vennlige for å tilpasse seg mulig regjeringsmakt med Arbeiderpartiet og

Senterpartiet. I innstillingen fra utenrikskomiteen høsten 1997 var det klart at Solheim var blitt tilhenger av NATO da han samme med resten av komiteen ga sin tilslutning at «NATO-samarbeidet forblir ankeret i norsk sikkerhetspolitikk». I 1999 trumfet partileder Kristin Halvorsen mot sterk opposisjon på landsmøtet, igjennom at SV skulle støtte NATOs folkerettsstridige bombing av Serbia. Som regjeringsparti 2005-2013 støttet SV alle krigsbevilgninger til NATOs innsats i USAs folkerettsstridig krig i Afghanistan og NATOs krig *out of area* mot Libya i 2011.

Medkriger med «defensive våpen.»

SVs arbeidsprogram 2021 går i mot at Norge deltar i NATO-bidrag *out of area* og mot «videre østutviding (av NATO) mot grensa til Russland». Etter Russlands invasjon 24. februar avviste landsstyret 2. mars 2022 i samsvar med programmet et forslag om å støtte våpenforsendelser til Ukraina, som altså ligger *out of area*. Ledelsen var splittet. Leder Audun Lysbakken og nestleder Torgeir Knag Fylkesnes var for å sende våpen, i strid med offisiell norsk våpenpolitikk, mens nestleder Kirsti Bergstø og leder av internasjonalt utvalg, Gjermund Skaar, var i mot. Men 7. april behandlet SVs landsstyre saken på nytt og vedtok våpenstøtte med 23 mot 16 stemmer.

Partiet Rødt, som ikke på samme måte som SV er vokst fram av fredsbevegelsen, inntok samme standpunkt som det SVs landstyre gjorde først – nei til norske våpen i Ukraina. Men partileder Bjørnar Moxnes vedgikk i *Klassekampen* alt 5. mars 2022 at «magekjensla seier at vi bør sende våpen, det gjer ho absolutt». Dermed snakket han med to tunger og svekket troverdigheten av partiets offisielle linje. Seinere har mange tidligere ledende og kjente medlemmer som Torstein Dahle, Lars Borgersrud, Jørn Magdahl m.fl. argumentert i sosiale medier og andre steder for våpenstøtte. I praksis har Rødt, som ellers flagger sin prinsippfasthet når SV har sviktet sine programmer, oppgitt sin offisielle politikk om ikke å sende våpen.

Med norske våpen og instruktører for opplæring av ukrainske soldater plassert i NATO-land vil Norge bli en *medkriger* i konflikten, men ikke en direkte part i den, slik dette er definert av FN.² SVs forutsetning for å støtte regjeringens beslutning om å sende våpen i NATO-regi, var at det dreide seg om «defensive våpen» ifølge Torgeir Knag Fylkesnes i *Aftenposten* 20. april. Våpenstøtten med bl.a. artilleri av typen *M109* og ammunisjon *M109* med sin toppfart på 65 km/t og en vekt på 28 tonn er altså et «defensivt» våpen hvis vi skal tro våpenekspertene i SV.³ Med sin støtte til våpenhjelp har SV gjort sitt til at «fredsnasjonen Norge» har ekskludert seg sjøl som mulig *nøytral* formidler for å få i stand forhandlinger om våpenhvile, fred og en ny sikkerhetsordning.

Krigens sammensatte karakter

Om et våpen er defensivt eller offensivt avgjøres ikke av våpenets teknologi isolert sett, men av den strategi våpenbruken inngår i. I Ukraina blir dette notorisk flertydig ettersom krigen både er en umiddelbar fortsettelse av en borgerkrig mellom øst og vest i landet, og samtidig en forsvarskrig i sin egen rett mot Russlands invasjon. Men den er også offensiv som ledd i USAs strategiske mål om å få Ukraina inn i NATO og slik plassere landet i USAs innflytelsessfære, en stedfortrederkrig, *proxy war*.⁴ Alt i 2008 ga NATO (= USA) Ukraina et tilbud om å bli medlem av NATO. Tilbudet utløste i 2014 krig mellom den politiske mafiaen fra Maidan som ville gjøre felles sak med USA (og EU), og tilhengere av den folkevalgte, men korrupte statsminister Viktor Janukovitsj som ville alliere seg med Kreml, og som følge av dette ble truet på livet og flyktet til Russland.

Etter skuddvekslingen i Maidan-opprøret med etterfølgende statskupp i februar 2014 ble USAs politiske framstøt kombinert med økt amerikansk opplæring av militære styrker gjennom NATO og omfattende våpenstøtte til regjeringen i Kiev i borgerkrigen med områdene Luhansk og Donetsk. Men disse fylkene fikk alt i den første Minskavtalen (2014) status som autonome områder med et visst selvstyre innenfor rammen av Ukraina som suveren stat. Russland støttet de russisk dominerte fylkene i øst tilsvarende, men ikke deres krav om løsrivelse fra Ukraina. Det skjedde først 21.02. 2022.

Krigen mellom øst og vest i Ukraina fra 2014 ble slik alt fra begynnelsen en del av en global konflikt om innflytelsessfærer, men ennå uten at diplomatiet var brutt *helt* sammen. Krigen var ikke formalisert, men ikke desto mindre *reell*. Eller som NATOs generalsekretær, Jens Stoltenberg, sa det i en samtale med journalist Lili Bayer fra *POLITICO* 22. juni 2022: «Krigen i Ukraina startet ikke i februar. Den startet i 2014. Det vi så i februar, var en eskalering med den andre invasjonen av russiske styrker. Og da det hendte, var vi godt forberedt».⁵ NATOs militære forberedelser i Ukraina fra 2014 var i seg selv en operasjon i et land utenfor alliansen og slik *out of area*. NATOs *de facto* deltakelse i den interne krigen bevirket at Minskavtalen, stadfestet av FNs sikkerhetsråd i resolusjon 2202 (2015), ble sabotert, klart i strid med folkeretten. Fra amerikansk side er det dessuten slått fast at krigen 1) dreier seg om å få til et regimeskifte i Russland, 2) å svekke Russland så kraftig at det ikke lenger ville ha militær slagkraft igjen.⁶ For disse formål ble en rekke NATO-land mobilisert til å sende våpen til Ukraina. Ifølge den tidligere amerikanske våpeninspektøren for FN og militæreksperten Scott Ritter hadde Ukraina med våpenleveransene og instruktørvirksomhet fra USA de 8 årene fra 2014 til 2022 en sterkere hær enn noe NATO-land i EU.⁷

Siden disse tre nivåene, borgerkrig, forsvarskrig og *proxy war*, flyter sammen i én og samme realitet, er det ikke mulig å reservere våpenstøtte til

forsvarskrigen fra våpenstøtte til de to andre nivåene. Å insistere på at våpenleveransene til krigen i Ukraina bare er rent defensive, er politisk magi.

Faren for bruk av taktiske atomvåpen

Ingen av vedtakene eller debatten i SVs landstyre våren 2022 nevnte at en opptrapping av krigen med konvensjonelle våpen i en strategisk konfrontasjon mellom USA/NATO og Russland kunne øke faren for bruk av *taktiske* atomvåpen.

Utviklingen av taktiske atomvåpen har undergravd atomvåpenes verdi som «bare» *avskrekking* fra krig. Bruk av taktiske atomvåpen vil være uttrykk for en politisk desperasjon som senker nivået for en spiral av gjengjeldelse med a-våpen, til slutt med bruk av *strategiske* a-våpen med global rekkevidde. I så fall står vi overfor den siste *totale krig*. Landsstyrets behandling i april om våpenleveranser overså denne problemstillingen og er talende for hvor langt deler av partiet har fjernet seg fra sitt historiske grunnlag.

Sikkerhetspolitisk føydalisme: USA overtar

Juridisk forberedelse av krigen. Politisk og militær opptrapping.

36 dager før invasjonen, 19. januar 2022, foreslo senator John Cornyn (r-Tex) en gjeninnføring av *lend-lease-loven* fra 2. verdenskrig. Den innebærer at presidenten får radikalt utvidete fullmakter til å sette i verk krigsbevilgninger til «*Forsvar av det ukrainske demokratiet*» i forståelse med Ukraina om låne- og leievilkår for krigshjelpen. Slike fullmakter har ikke presidenten hatt siden 1945, ikke en gang under Vietnam-krigen. 6. april ble forslaget vedtatt enstemmig i Senatet, 28. april mot 10 stemmer i Representantenes Hus.

Storbritannias statsminister Boris Johnson fikk i møtet 9. april i Kyiv president Volodymyr Zelenskij med på å forkaste et forslag til våpenhvile og kompromiss med Russland, og i stedet satse på fortsatt krig med løfte om massiv våpenhjelp fra NATO. Seinere har USA også betalt lønnene til Ukrainas soldater. Denne overenskomsten mellom Johnson, USA og Zelenskij er det nærmeste man kommer en formalisering av en stedfortrederkrig, uten å sette det på papiret.

Scott Ritter tilføyer etter Ukrainas framgang på slagmarken i september med omfattende hjelp fra amerikanske instruktører og etterretning fra 2014 at «*Russland kjemper ikke lenger mot en ukrainsk hær utstyrt av NATO, men mot en NATO-hær bemannet av ukrainere*».⁸ Som en konsekvens av dette kunngjorde USAs forsvarsdepartement 28. september 2022 at det har opprettet en egen kommando fra en US-base i Tyskland for USAs medvirkning i krigen – «*a separate structural unit to coordinate security assistance to Ukraine*», ledet av «en høyere rangert US-general».⁹

NATO og US-baser i Norge

USA har en rekke militære baser i mange NATO-land, avtalt på *tosidig* grunnlag med de enkelte stater uten andre NATO-lands rett til innsyn og innblanding i bruken av basene. Norge har med vedtak i Stortingets 3. juni 2022 gitt sin tilslutning til opprettelsen av fire slike baser i Norge. Bare SV, Rødt og MDG stemte mot.

Det dreier seg om den såkalte *Tilleggsavtalen – Supplementary Defence Cooperation Agreement*. Personellet på basene er underlagt amerikansk lovgivning og rettspraksis ved eventuell straffeforfølgelse. Siden Norge har frasagt seg retten til å overprøve eller kontrollere USAs bruk av basene, framstår de både *de facto* og *de jure* som US-territorium. Stortingets flertall så ingen konstitusjonelle problemer med dette slik at avtalen kunne vedtas med alminnelig flertall, uten omvegen om suverenitetsavståelse etter bestemmelsen i Grunnloven §115. Flertallet la dessuten til grunn at avtalen ikke var i strid med norsk basepolitikk slik denne ble definert i baseerklæringen fra 1. februar 1949: «*Den norske regjering vil ikke tiltre noen overenskomst med andre stater som innebærer forpliktelser for Norge til å åpne baser for fremmede makters stridskrefter på norsk territorium så lenge Norge ikke er angrepet eller utsatt for trusler om angrep.*» Men det er nettopp en slik «tiltredelse» Stortinget nå har velsignet med alminnelig flertall. Forsvars- og utenrikskomiteens innstilling til Stortinget starter med følgende overordnede avsnitt som slår fast følgende:

«USAs initiativ til å oppdatere rammeverket for vårt bilaterale forsvarssamarbeid tar utgangspunkt i deres (USAs) globale tilnærming med ønske om så likeartede rammebetingelser som mulig for sin tilstedeværelse i allierte land i Europa og Asia, for å gjøre det enkelt å flytte personell og materiell mellom ulike land. USA har forhandlet frem lignende avtaler med flere europeiske land, herunder Polen, Litauen, Estland, Ungarn, Bulgaria og Romania.» (Vår parentes).

Felles for de nevnte basene i Europa er at de er strategisk orientert mot Russland. USA har for øvrig vel 800 baser i om lag 85 av alle 194 medlemsland i FN.

Hensynet til USAs militære effektivitet i en *global* strategi er altså overordnet hensynet til norsk suverenitet. Dermed er vi ved kjernen i Grunnlovens § 25 som slår fast at «*Kongen har høyeste befalinga over forsvarsmakta til riket*». Ifølge denne er det norske myndigheter, ikke amerikanske, som skal ha kontroll med militære aktiviteter inn og ut fra basene som er *norsk territorium* og utvilsomt en del av «riket». Men siden norske myndigheter ifølge avtalen har fraskrevet seg retten til innsyn i USAs bruk av basene i forhold til andre land, åpner den for en omgåelse av § 25. Stortingets flertall avviste at dette var et konstitusjonelt problem.

Etterprøving av føydal lojalitet

Selv om USAs bilaterale basepolitikk og kommando i NATO er to institusjonelt adskilte kanaler, virker de innenfor *en og samme globale US-strategi*. NATO-landene har intet mandat til å motsette seg USAs bilaterale base-strategi eller hvordan USA kopler denne til NATOs militære kapasiteter gjennom sin overkommando i NATO. Det dreier seg derfor om en *sikkerhetspolitisk føydalisme*. USAs strategiske mål med sitt engasjement i Ukraina dreier seg om mulighet til å opprette baser også der på et bilateralt grunnlag.

Men USAs mange folkerettsstridige kriger etter oppløsningen av den globale maktbalansen i 1991 som ledd i kampen for en ny, «regelbasert verdensorden» med USA i førersetet, har også skapt en del usikkerhet, i alle fall i Frankrike og Tyskland, om NATOs relevans.¹⁰ Særlig kjent er president Macrons uttalelse i et intervju med *The Economist* 21. oktober 2019 om at NATO-alliansen er «hjernedød». «USA vender ryggen til det europeiske prosjektet. Det er på tide å våkne opp». USA har for sin del vært usikker på hvor lojalt Frankrike og Tyskland har sluttet opp om alliansen. Krigen i Ukraina har vært en anledning til å teste disse landenes lojalitet.

Med krigen er det *føydale samholdet i NATO* styrket – mer på USAs premisser enn noen gang etter oppløsningen av Sovjetunionen, noe som understreker krigens karakter som stedfortrederkrig. Samtidig betaler de europeiske NATO-landene, særlig EUs økonomiske lokomotiv, Tyskland, og befolkningene i disse en høy pris for denne føydalismen i form av vesentlig høyere energipriser, svekket konkurransekraft og høyere levekostnader.

NATO fra en regional til en global misjon. Ukraina som innflytelsessfære

Nye NATO

I diskusjonen om NATO hevdes det at NATO under den kalde krigen var en defensiv militærallianse. Alliansens offensive karakter kom først til uttrykk med luftkrigen mot Jugoslavia i 1999, vel 7 år etter oppløsningen av Sovjetunionen. Men NATOs folkerettsstridige krig med støtte fra alle NATO-land ble gjennomført uten grunnlag i noe nytt *politisk* eller nytt *militært* strategidokument. Siden intet NATO-land var angrepet først, kunne ikke alliansens solidariske forsvarsartikkel 5, «en for alle, alle for en», påberopes. Den var en såkalt «*ikke-artikkel-5-operasjon*».

Denne mangelen på traktatfestet hjemmel for krigen skapte en form for legitimeringspanikk. NATO-landenes regjeringssjefer ble derfor haste-innkalt til møte 23.-24. april, mens bombingene pågikk som verst, for å legitimere angrepet og uten at de nasjonale parlamentene i NATO-landene hadde fått saken til behandling. Dermed var *out of area* knesatt som ledd i NATOs strategiske konsept med tilbakevirkende kraft på den militære spesialoperasjonen fra lufta mot Serbia 24. mars – 10. juni, utlagt nå som en *humanitær intervensjon*. Denne kreative strategien går i NATO nå offisielt

under overskriften *krisehåndtering*: «Operasjoner som ikke er definert som kollektivt forvar etter angrep eller aggresjon mot ett eller flere av alliansens medlemmer». ¹¹ Også NATOs angrep på Libya i 2011 var av dette «krisehåndterende» slaget, en militær spesialoperasjon, støttet av SVs ledelse til stor frustrasjon i partiet ellers.

Strategisk konsepter og militære strategier i NATO

Oberst i Luftforsvaret og dosent ved Forsvarshøgskolan i Stockholm Gjert Lage Dyndal har skrevet en opplysende artikkel «NATOs nye militærstrategi». NATOs strategiske konsepter uttrykker NATOs politiske mål og ambisjoner og er offentlige. De militære konseptene, *militærstrategier*, er derimot hemmelige «og således kan ikke innholdet diskuteres». ¹²

Men hvordan koples den politiske og den militære strategien sammen i én stor strategi, der «*krigen er en videreføring av politikken med andre midler*» som Carl von Clausewitz sa det? NATOs siste militærstrategi ble formulert i 2019, altså mens krigen i Ukraina alt var i gang, hvis vi skal tro Jens Stoltenberg. Sammenkoplingen mellom de politiske og militære nivåene er likevel ikke mer hemmelige enn at får vite at *militærstrategien* av 2019 offisielt er mer «proaktiv» (i forkant, offensiv), mindre «reaktiv» (på etter-skudd, defensiv) enn tidligere, nå organisert etter «amerikansk, instrumentell strategisk tenkning, fokusert mot Russland.» ¹³

På en slik bakgrunn kan vi si at NATOs/USAs *de facto* undergraving av Minsk II-avtalen, (som USA hadde stemt for i FN), og avvising av Russlands henstilling fra desember 2021 om forhandlinger om et forslag til en sikkerhetsavtale, ¹⁴ (og som førte til et sammenbrudd av diplomatiet vinteren 2021-22), var i samsvar med den nye NATO-strategien. USAs taktikk med *ikke-diplomati*, fulgt aktivt opp av de fleste NATO-land, kan slik sett forstås som en *proaktiv* handling med sikte på å framkalle russisk aggresjon. – Det er selvfølgelig riktig at Russland, *i teorien*, hadde alternativ til angrepet 24.02., for eksempel med å forsøke en ny runde i FN med en appell om å følge opp Minskavtalen. Men var det realistisk når USA i Sikkerhetsrådet enkelt kunne blokkere et slikt initiativ? ¹⁵ USAs taktikk hadde dessuten sterk støtte fra en blokk høyrekrefter i Ukraina, inkludert nyfascister, i sikkerhetsapparatet (jf. Arne Overreins artikkel i dette nr. av *Vardøger*).

NATOs nye politisk-strategiske konsept, *360-graders-konseptet*, spenner over hele kloden med dens naturlige miljø, klimakrise og det nære verdensrom. ¹⁶ I prinsippet fins det ikke noen slags krise som kan hindre «nye» NATO i å gripe inn med sine *krisehåndteringsoperasjoner*. Det er Kinas framvekst som økonomisk og politisk stormakt med atomvåpen i bakhånd, som er den reelle motivasjonen for denne utvidelsen av konseptet (når Russland er nedkjempet), slik også NATOs nye politiske strategi, tilpasset USAs, er inne på. Den har til hensikt å få med seg NATO-landene

på USAs Asia-politikk slik den alt var formulert med Barack Obamas «*Pivot to Asia*» for å demme opp mot Kina. Når Nord-Øst-passasjen på grunn av varmere klima blir åpnet for skipstrafikk store deler av året til og fra Kina som verdens største industrinasjon, åpner det samtidig opp for nye globale perspektiver. Ikke bare Russland, men også Norge blir mer interessant i NATOs globale misjon.

En retorisk forskjell fra tidligere strategi-konsepter i NATO er at den gamle formuleringen «the rule of law» i internasjonale forhold nå er erstattet av at NATO skal være «*a bulwark of the rule-based international order*» – slik denne til enhver tid er definert av USA. Dette er en nyskaping for å kunne omgå internasjonal lov slik denne er definert i FN-pakten, som forbyr intervensjon i andre staters indre anliggende (kap. I, artikkel 2.4.. Se også Chas W. Freemans artikkel). Men siden NATOs krig mot Jugoslavia i 1999 med konflikten om Kosovos status på ingen måte ble den siste NATO-aksjon av denne type (jf. Afghanistan 2001, Irak 2003, Libya og Syria 2011), er justeringen 2022 bare en ajourføring i samsvar med etablert praksis.

Det er ingen hemmelighet at USAs mål med sitt langvarige engasjement i Ukraina er å få kontroll med Krim, hvor Russland (og Sovjetunionen) alltid har hatt sin viktigste marinebase. I boka *Dårlig nytt fra Østfronten* minner Cecilie Hellestveit oss om at Svartehavet (som er isfritt året rundt) er forbundet med Azov-havet gjennom Kertsj-stredet. Med sin funksjon som innseilingspunkt til de store vannveiene i Russland fra sør, er Kertsj-stredet en «geopolitisk juvel for Moskva»,¹⁷ med den nye broen mer enn noen gang før. Uten makt over dette området som utgangspunkt for strategisk kontroll med vannveiene og landmassene videre mot øst, «hjertelandet», kan ikke et russisk imperium eksistere. Av samme grunn er dette en *mulig* juvel også i USAs globale strategi for å kontrollere det eurasiske kontinentet, klodens sentrale landområde.¹⁸ Så hvis USA lykkes i å kontrollere Krim, vil Svartehavet bli et rent NATO-hav. At Russland «måtte» annektere Krim etter det US-kontrollerte i kuppet i Kiev 2014, kan umulig være vanskelig å «forstå».

Ukraina-krigen er i det hele et lærestykke i hvordan USAs bygger opp og praktiserer sin globale strategi med en kombinasjon av alliert NATO-politikk og en egen basepolitikk. Vi kan konstatere at verken SV eller Rødt har vært i stand til føre en diskusjon om hvordan disse realitetene gjør seg gjeldende i krigen i Ukraina, eller hvordan det påvirker vår sikkerhet.

SV for norsk medlemskap i NATO?

Sikkerhetspolitisk føydalisme, eller et mer demokratisk, selvstendig NATO?

SVs syn har vært at NATO med sin konfrontasjon mot Sovjetunionen og førsteslagsdoktrine ikke er en sikkerhets-, men en *usikkerhetsordning*. *Out of area*-strategien fra 1999 fristiller seg fra NATO-landens *egne* forsvarsbehov, og *fristiller seg dermed også fra angrepsforbudet i folkeretten*. Da blir det

nødvendig med en ny retorikk: Det dreier seg om å etablere en «regelbasert internasjonal orden» uten de begrensninger som ligger i FN-systemet og folkeretten.

Russlands ulovlige invasjon 24.02. utløste en diskusjon om SV burde «sjå på spørsmålet om både NATO og EU med nye auge»¹⁹ for eventuelt å bli tilhenger av norsk medlemskap begge steder. Inntil videre ser tankene omtrent slik ut: Angrepet mot Ukraina har vist at Norge må ha sikkerhetsgarantier, og annen sikkerhetsgaranti enn NATO fins ikke.

NATOs stadige utvidelser mot øst og USAs økte nærvær på nord-flanken (Norge) skaper selvsagt russiske reaksjoner som i sin tur fyrer opp om russerfrykt på norsk side. I den sikkerhetspolitiske debatt ser vi at dette standpunktet ofte er kombinert med en mer eller mindre uttalt frykt for Russland som evig trussel mot Vesten, uavhengig av Vestens politikk overfor Russland. Standpunktet framstår da som et *ideologisk moment - russofobi*. – «Helt siden 1820-tallet har russofobi, vært en sentral begrunnelse for oppbyggingen av det norske forsvaret», påpekte professor i historie Roald Berg ved presentasjonen av bind 2 i fembindsverket om Forsvarets historie.²⁰ Med NATO-medlemskapet i 1949 ble russofobien forsterket også utenfor militæret og er hos Arbeiderpartiet og de borgerlig blitt en ideologisk bærebjelke i det politiske verdensbildet. Men det er nettopp Norge som NATO-base, med sin strategisk viktige beliggenhet for USAs militære installasjoner rettet mot Russland, som er den viktigste forutsetningen for et mulig russisk anslag mot Norge. Det nye, mer NATO-vennlige standpunktet i deler av SV ser helt bort fra denne sammenhengen.

SVs (u)mulige NATO-standpunkt

Programkomitéens forslag i oktober 2022 til nytt prinsippprogram for SV viser uenighet i partiet:

«**Alternativ 1:** Innenfor og utenfor rammene av NATO vil vi bygge en nordisk forsvarsallianse til gjensidig beskyttelse. Norge bør bruke sin posisjon til å gjøre NATO til en ren forsvarsallianse, hvor utgangspunktet er hvert lands eller regions evne til å hevde egen suverenitet, hvor det ikke etableres militære baser i andre land, og hvor atomvåpen utgår av strategien. (5 stemmer).

Alternativ 2: Vårt mål er en nordisk forsvarsallianse istedenfor norsk NATO-medlemskap. Så lenge et slikt alternativ ikke eksisterer, må Norge bruke sin posisjon til å styrke et nordisk forsvarssamarbeid i og utenfor NATO, samt arbeide for å gjøre NATO til en ren forsvarsallianse, hvor utgangspunktet er hvert lands eller regions evne til å hevde egen suverenitet, der det ikke etableres militære baser i andre land, og hvor atomvåpen utgår av strategien. (4 stemmer).

Alternativ 3: Gjennom forsvarsallianser som NATO dras Norge inn i stormaktsoppgjør og kriger som verken er i Norges interesse eller bidrar

til fred og trygghet. Vi vil melde Norge ut av NATO og i stedet bruke vår rolle i verden til avmilitarisering og fredsarbeid. (1 stemme)».

Alternativ 1 går inn for at SV skal bygge sin sikkerhet innenfor rammen av NATO. Dette er et ja til NATO uten at det sies rett ut, men med fromme ønsker om forbedringer. Alternativ 2 vil ha en nordisk forsvarsallianse i stedet for NATO – ingen ny tanke i SVs forsvarspolitik. Det er i utgangspunktet et «nei» til NATO, men som i mellomtiden optimistisk vil forbedre NATO til å bli en «ren forsvarsallianse» uten baser i andre land og uten atomvåpen. Ut fra en erkjennelse av at en direkte utmelding av NATO ikke er realpolitikk, må vi holde ut med NATO med sikte på en endelig oppløsning (som følge av at indre motsetninger i alliansen blir for store), en gang i en ukjent framtid. Dette forslaget bør, med anstrengelser i retning en mer realpolitisk forståelse uten NATO-optimisme, kunne forenes med mindretallet som fremmer kortversjonen av det tradisjonelle SV-standpunktet.

Felles for alternativ 1 og 2 er en illusorisk forutsetning om at NATO, dersom Sverige og Finland blir medlemmer, lar seg reformere til å bli en sikkerhetsorganisasjon som ikke lenger er dominert av USAs interesser. Men for å realisere denne sympatiske tanken, må de interne styrkeforholdene i NATO endres radikalt. Hvordan dette skal skje, blir ikke nevnt, men synes å forutsette at med Sverige, Finland sammen med Danmark, Island og Norge kan det dannes en *demokratisk nordisk blokk* innenfor NATO som er sterk nok til å utfordre USAs hegemoni og rådende kommandostrukturer i NATO.

Men nettopp Sveriges og Finlands inntreden i NATO tar *definitivt* livet av forslaget om *et eget*, nordisk forsvarssamarbeid. Da EU med sine 30 medlemsland i 2021 og 510 millioner borgere ytret ønske om «å opprette sin egen militære styrke med 5000 soldater innen 2025», svarte generalsekretæren i NATO, vår alles Jens Stoltenberg, kontant avvisende: «*Vi kan ikke ha en allianse i alliansen*». ²¹ En slik allianse, *uten egne militære kapasiteter*, vil være et rent fantasiprodukt. Og skulle noen likevel prøve å etablere den, slik Frankrike med president Emmanuel Macron og Tysklands kansler Angela Merkel med deres felles «europiske prosjektet» har argumentert for, vil det være en opprørshandling mot USA. Med andre ord: Komitéflertallets forutsetning om reformering av NATO i strid med USAs interesser *out of area* og førsteslagsdoktrine, er *utopisk* slik styrkeforholdet internt i NATO vil være i overskuelig framtid. Komiteens absolutte mindretall bygger derimot på det høyst realistiske forhold i samsvar med all erfaring, at med medlemskap i NATO «dras Norge inn i stormaktsoppgjør og kriger» grunnleggende i strid med folkeretten og alt fredsarbeid.

Ingen kan i dag ha noe konkret begrep om hvilke realpolitiske forutsetninger som må ligge til grunn for at en utmelding/oppløsning av NATO kan bli realistisk politikk. Men til forskjell fra flertallet tar alternativ 3 konsekvensen av den smertelige erfaring at flertallet i SVs stortings- og regjeringsgruppe helt siden 1999 har støttet *alle* NATOs *out of area-*

operasjoner unntatt Irak-krigen 2003. Det betyr at dersom landsmøtet gir sin støtte til mindretallets forslag, eller et forslag der denne erfaringen er innarbeidet i et flertallsforslag sammen med alternativ 2, må det også sørge for å velge en partiledelse som ved sin praksis i Storting og regjering ikke *på nytt* motarbeider partiets program på dette punktet.

Sikkerhet – et gjensidig forhold

Som nettopp krigen i Ukraina viser, er ikke medlemskap i NATO noe hvert enkelt land kan bestemme selv i kraft av sin suverenitet alene. Sikkerheten er uløselig *gjensidig* og *felles*. Liksom dannelsen av NATO sprang ut av en ny, strategisk situasjon i Europa med globale konsekvenser etter Den andre verdenskrig, vil oppløsning eller utmeldinger av NATO ikke skje som frie beslutninger av suverene stater enkeltvis, men som virkninger av dype, interne motsetninger i NATO sjøl og i forhold til flertallet av verdens befolkning som finnes i Asia, Afrika og Latin-Amerika. Vi snakker da om en *oppløsning av USAs sikkerhetspolitiske føydalisme*. Først da oppstår en realpolitisk mulighet for «utmelding». Det vil med andre ord først kunne skje gjennom en omgruppering og oppløsning av innflytelsessfærer, i kombinasjon med frigjøring fra imperialismen og overgang til mer sosialistiske forhold i samsvar med FN og folkeretten – dersom disse institusjonene ikke er helt avskaffet i mellomtiden og erstattet av *the rule-based international order*. Men ettersom begrepet om imperialismen nærmest er forsvunnet fra den politiske diskusjonen på venstresida, er det lenge siden slike problemstillinger gjorde seg gjeldende med politiske konsekvenser.

Når SV nå skal vurdere sitt NATO-standpunkt, er det i alle fall en god anledning til å avklare partiets berettigelse i en større sammenheng – ut over kampen for hverdagens mulige kompromiss- og alliansepolitikk i og utenfor regjeringer med Arbeiderpartiet og Senterpartiet. Spørsmålet er: Hvordan skal det politiske strevet for saker i hverdagen kombineres med strevet for en fredelig verden i samsvar med FN og folkeretten, *uten* NATO og dermed *uten* atomvåpen?

Forfatteren takker SV-veteranen Heming Olaussen for viktige innspill til denne artikkelen.

Artikkelen er ikke fagfellevurdert.

NOTER

- 1) Jf. «Wolfowitz-doktrinen» først formulert 1992. Se innledningen og artiklene av Oddbjørn M. Melle og Chas W. Freeman i dette nr. av *Vardøger*
- 2) Folkerettsforsker Cecilie Hellestveit: «Så lenge FNs sikkerhetsråd ikke har truffet vedtak under kapittel 7 med bindende virkning for alle FNs medlemsland om at dette (Russlands invasjon) er aggresjon, står verdens suverene stater fritt

- til å ta parti med Russland eller Ukraina eller la være». (*Aftenposten* 10. mars 2022, vår parentes). Men om våpenhjelp er klokt med sikte på å fremme fred i samsvar med forpliktelsen i FN-pakten, er en annen sak.
- 3) *Teknisk ukeblad*, 8. juni 2022. M109 er «en amerikanskprodusert selvdreven haubits (tank) i 155 mm kaliber» med toppfart 65 km/ og veier 28 tonn». (Wikipedia)
 - 4) For definisjonen av *proxy war*, se https://theconversation.com/the-us-isnt-at-war-with-russia-technically-but-its-support-for-ukraine-offers-a-classic-case-of-a-proxy-war-192064?utm_source=facebook&utm_medium=bylinefacebookbutton&fbclid=IwAR3sLWjI_IxSqbiZ1qI26y8Zc7JrOEBrPD-wTXiZg7tQCZdolaHr1o54s70. Og: Leon Panetta, «It's a proxy war with Russia, whether we say so or not», (Bloomberg tv, 17 March 2022). Panetta var CIA-direktør og forsvarsminister under president Obama.
 - 5) https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_196972.htm. I intervju 12.06. i Kultaranta, Finland sa han: *We have to remember that we have been there, NATO Allies and NATO have been there since 2014, training tens of thousands of Ukrainian soldiers, which are now on the frontline in the fight, and that has proven extremely effective. Se: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_196300.htm?selectedLocale=en*.
 - 6) 26. mars erklærte president Biden at «denne mannen (Putin) kan for Guds skyld ikke lenger ha makt» og seinere at det var nødvendig med «regimeendring». Da slik åpenhjertighet selvsagt ikke kan bli stående, ble de seinere noe modifisert, men uten at det har hatt politiske konsekvenser for krigføringen. Se: <https://www.npr.org/2022/03/26/1089014039/biden-says-of-putin-for-gods-sake-this-man-cannot-remain-in-power>. Forsvarsminister Lloyd Austin fulgte opp med målsettingen om «å svekke den russiske regjeringen og isolere den i verdenssamfunnet...» Se: <https://edition.cnn.com/2022/04/25/politics/blinden-austin-kyiv-ukraine-zelensky-meeting/index.html>. Dette *proxy war*-perspektivet er det brei enighet om i USAs politisk-intellektuelle elite, jf. note 4, og i hovedstrømsaviser som *Washington Post* 10. mai 2022: «Russia Is Right: The US Is Waging as Proxy War in Ukraine».
 - 7) <https://srbin.info/en/svet/riter-rusija-se-20-godina-sprema-za-sukob-sa-nato-i-unistenje-nato-u-tom-ratu/> (Lest 11.10.2022)
 - 8) <https://consortiumnews.com/2022/09/12/scott-ritter-why-russia-will-still-win-despite-ukraines-gains/>
 - 9) *New York Times* 28.09.2022. <https://www.ukrinform.net/rubric-defense/3582603-pentagon-to-set-up-new-command-to-support-ukraine.html>
 - 10) Formularet med «en regelbasert verdensorden» er USAs erstatning for en verdensorden basert på folkeretten og FN-systemet, «the rule of law», se Chas W. Freemans artikkel.
 - 11) <https://www.regjeringen.no, tema Samarbeidet i Nato>.
 - 12) Gjert Lage Dyndal «NATOs nye militærstrategi», *Strategem*, 1. februar 2021, se [Strategem.no](https://www.strategem.no).
 - 13) Samme sted
 - 14) Se <https://www.wsws.org/no/articles/2022/01/27/russ-j27.html>
 - 15) Klassekampens redaktør, Mari Skurdal, skreiv en leder 25. februar der hun konkluderer med at «Putin stod ikke uten handlingsalternativer» Dessverre ble alternativene aldri konkretisert eller drøftet av redaktøren. Hun burde kanskje

heller spurt hvorfor USA ikke tok i mot tilbudet fra Russland i desember om forhandlinger om en sikkerhetsavtale.

- 16) <https://www.nato.int/strategic-concept/>
- 17) Cecilie Hellestveit, *Dårlig nytt fra Østfronten*, Spartacus Forlag AS, Oslo 2022, s. 43. Dette området utgjør det som i Halford Mackinders (1861 – 1847) global-strategiske tenkning ble kalt «hertelandet» og som Hellestveit her viser til.
- 18) Denne strategien, som harmonerer perfekt med Wolfowitz- doktrinen, ble utviklet videre av Zbigniew Brzezinski, tidligere sikkerhetsrådgiver under president Billy Carter, i *The Grand Chessboard* (1997) og ble lagt til grunn for USAs globale politikk alt under president Bill Clinton (1993-2001) med Madeleine Albright som utenriksminister og gjelder fram til i dag.
- 19) Gruppeleder for SV i Bergen bystyre, Mikkel Grüner til Klassekampen 4. mars 2022.
- 20) *Stavanger Aftenblad*, 6. desember 2007 Se også Oddbjørn Magne Melles artikkel i dette nr. av *Vardøger*.
- 21) *VG* 30. november 2021. Uttalelsen falt på NATOs halvårige utenriksminister-møte i Riga, høst 2021.